

1980/81:6

Tisdagen den 14 oktober

Kl. 15.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i konstitutions- och jordbruksutskotten under Torkel Lindahls ledighet anmält hans ersättare Kerstin Sandborg.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i konstitutionsutskottet

Kerstin Sandborg (fp)

suppleant i jordbruksutskottet

Kerstin Sandborg (fp)

2 § Upplästes följande inkomna ansökningar:

Till riksdagen

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsuppdraget under tiden 20/10–23/11 1980 för att fullgöra uppdrag i svenska FN-delegationen i New York.

Stockholm den 8 oktober 1980

Lena Hjelm-Wallén

Till riksdagen

Härmed anhålles om tjänstledighet från mitt uppdrag som riksdagsledamot under tiden den 10 november–den 21 december 1980 för fullgörande av uppdrag som delegerad vid FN:s generalförsamling.

Stockholm den 7 oktober 1980

Jörgen Ullenhag

Till riksdagen

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 20 november–den 20 december 1980 för att delta i den svenska delegationen vid FN:s generalförsamling i New York.

Göteborg den 30 september 1980

Jan Bergqvist

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Talmannen anmälde att följande ersättare skulle tjänstgöra i stället för resp. ledamöter, nämligen

Berit Oscarsson (s) för Lena Hjelm-Wallén.

Per Arne Aglert (fp) för Jörgen Ullenhag och

Gösta Gustafsson (s) för Jan Bergqvist.

3 § Svar på fråga 1980/81:5 om sjukskrivning i förebyggande syfte

Anf. 2 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Hagar Normark har frågat statsrådet Holm om hon anser det befogat med sjukskrivning i förebyggande syfte och i så fall vilka åtgärder hon ämnar vidtaga för att sjukpenning skall utbetalas.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Frågan syftar på en situation då en kvinna som arbetar i en industri med stora miljöproblem blir gravid och behöver komma ifrån sin farliga arbetsmiljö för att inte riskera sin eller fostrets hälsa.

Ersättning från den allmänna försäkringen för inkomstbortfall under graviditet kan utgå i tre olika former, nämligen som sjukpenning, havandeskapspenning eller föräldrapenning. Den grundläggande förutsättningen för att sjukpenning skall kunna utgå är att arbetsförmågan är nedsatt med minst hälften på grund av sjukdom. En kvinna som på grund av havandeskap inte kan utföra fysiskt påfrestande arbete har fr. o. m. den 1 januari 1980 rätt till omplacering till mindre ansträngande arbete med bibehållna anställningsförhållanden. Kan inte omplacering ordnas, har hon rätt till havandeskapspenning i högst 50 dagar. Vidare kan föräldrapenning utgå under den senare delen av graviditeten. För denna ersättning ställs inga krav på nedsatt arbetsförmåga, men ersättningstiden räknas av från antalet disponibla dagar med föräldrapenning efter barnets födelse.

Problemet med risker i arbetsmiljön för gravida kvinnor är mycket komplicerat, inte minst på grund av att vi har starkt begränsade kunskaper om förekomsten av sådana riskmiljöer. Detta förhållande har konstaterats i riksdagen i flera olika sammanhang. Bl. a. har socialutskottet i betänkandet 1978/79:10 konstaterat att lösandet av frågan om hur gravida kvinnor skulle kunna skyddas mot faktorer som befaras ha negativ inverkan på fostret eller graviditeten var en av de mest angelägna och samtidigt mest komplicerade

uppgifterna för den miljömedicinska forskningen. Utskottet underströk behovet av förbättrade kunskaper på området.

Även jag vill framhålla angelägenheten av att vi får fram bättre kunskaper om arbetsmiljöer som kan vara olämpliga för gravida kvinnor. Ett arbete på detta område pågår bl. a. inom arbetarskyddsstyrelsen. I de fall det står klart att arbetsmiljön är olämplig, bör förbättringar av miljön eller omplacering till en bättre arbetsmiljö vara de åtgärder som prövas i första hand. Om åtgärder i dessa avseenden kan göras effektiva, begränsas behovet av sådana åtgärder som Hagar Normark åsyftar.

Frågan om sjukskrivning i dessa fall anknyter till de principfrågor som tas upp i ett betänkande från socialförsäkringsutskottet om gravida kvinnors rätt till sjukpenning, som kommer att behandlas här i kammaren under nästa vecka. Utskottet har kommit fram till att det finns skäl att närmare klarlägga i vilka fall det är motiverat att gravida kvinnor av medicinska skäl gör uppehåll i förvärsarbetet, i vilken utsträckning och på vad sätt inkomstbortfall skulle täckas och om arbetsgivares skyldighet att omplacera till annat arbete skall utvidgas. Utskottet förordar en närmare utredning av dessa frågor.

I likhet med socialförsäkringsutskottet anser jag att flera grundläggande frågor behöver klarläggas innan ställning kan tas till frågan om ersättning till gravida kvinnor i situationer av detta slag.

Jag vill särskilt understryka angelägenheten av att frågan om omplacering till andra arbetsuppgifter i första hand prövas.

Sedan riksdagen behandlat utskottsbetänkandet kommer jag att vidta erforderliga åtgärder i ärendet.

Anf. 3 HAGAR NORMARK (s):

Herr talman! Jag får tacka socialministern för det långa och utförliga svaret, som jag uppfattar som mycket positivt när det gäller den fråga vi bägge vill lösa.

Anledningen till min fråga är en inträffad händelse vid Rönnskärsverken i Skelleftehamn. Smältverket där har fått smeknamnet Sveriges smutsigaste industri – detta med hänvisning till forskningsresultat som har nåtts i undersökningar under ledning av docent Stefan Nordström vid Umeå universitet. De har bl. a. visat ett klart samband mellan arbete vid Rönnskärsverken och sämre graviditetsutfall, flera missfall och missbildningar än normalt. Materialet omfattar ca 600 kvinnor och 1 100 graviditeter. En undersökning av arbetsmiljöns påverkan på män och deras avkomma omfattade 850 män och 1 600 graviditeter. Den undersökningen visade också på ett samband mellan dålig arbetsmiljö och genetiska skador. Det har också gjorts en studie av kromosombrott hos arbetare vid Rönnskärsverken som särskilt kommit i kontakt med arsenik och bly.

Att miljöfarorna vid Rönnskärsverken fått så stor plats i debatten beror till en del på att den industrin är så väl undersökt. Motsvarande forskning vid andra industrier skulle kanske ge samma resultat.

Alla har ju rätt till en hälsosam arbetsmiljö, och den första åtgärden vid upptäckta risker i arbetsmiljön är att förbättra miljön. I det syftet har mycket

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om sjukskrivning
i förebyggande
syfte*

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om sjukskrivning
i förebyggande
syfte*

gjorts vid Rönnskärsverken, och mer kan säkert åstadkommas. En särskilt känslig grupp är de blivande mödrarna, som inte bör arbeta vid smältverket och för vilka det är svårt att ordna en placering, då de kanske i alla fall kommer att vistas i närheten av den farliga miljön. Det visar en undersökning av graviditetsutfall bland kvinnor födda 1930 eller senare i Skellefteåområdet på olika avstånd från Rönnskärsverken. Materialet omfattar ca 2 400 kvinnor och 4 500 graviditeter. Ju närmare Rönnskärsverken man kom, ju större var riskerna. Det är därför tveksamt om tillräckliga miljöåtgärder är möjliga för de blivande mödrarna vid denna industri.

En kvinna som arbetade vid Rönnskärsverken blev gravid och borde enligt erfarenheterna omgående ha flyttats från sin arbetsplats. Hon var f. ö. frisk och kunde inte sjukskrivas för någon åkomma. Företagsläkaren sjukskrev henne i förebyggande syfte, för att hon och det väntade barnet på snabbaste sätt skulle komma i större säkerhet. Försäkringskassan vägrade att utbetala sjukpenning i förebyggande syfte. Efter ingripande från fackföreningen fick hon sjuklön från företaget.

Men hur blir det i längden om många anställda råkar ut för samma sak? Hur går det med den saken i små företag, som inte heller alltid har en godtagbar arbetsmiljö för blivande mödrar?

Att förebygga risker för de ofödda barnen och ge största garanti för att barn skall få födas friska och välskapta är ett så viktigt mål, att jag anser det befogat att försäkringskassan utbetalar sjukpenning i förebyggande syfte. Det är också ett hot mot jämställdhetssträvandena om så inte sker. Vad anser statsrådet om den saken?

Anf. 4 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Vi är säkert många i landet som har blivit skrämde av de rapporter som kommit bl. a. från Rönnskärsverken. Det är mot den bakgrunden riksdagen kommer att göra sina uttalanden, och det är också mot den bakgrunden som en hel del arbete pågår på det här området.

När det gäller det nu aktuella fallet och frågan om huruvida sjukpenning skall utgå eller inte vill jag säga att det enligt nuvarande regelsystem är försäkringskassan som har att besluta i varje enskilt fall. Kassans beslut kan överklagas enligt besvärsordningen inom socialförsäkringen, och regeringen kan som bekant inte ingripa i handläggningen av enskilda ärenden – jag har uppfattat att Hagar Normark är införstådd med detta.

När det gäller det långsiktiga arbetet har jag redogjort för vad som pågår på det här området, men jag vill gärna tillägga att arbetsmiljölagen redan i dag ger regeringen och arbetarskyddsstyrelsen möjligheter att meddela särbestämmelser för grupper av arbetstagare med särskild hänsyn till de risker som dessa kan utsättas för. Det finns alltså redan en möjlighet att utfärda föreskrifter till förebyggande av bl. a. fosterskador. Representanter för arbetarskyddsstyrelsen och riksförsäkringsverket har tillsammans arbetat med de här frågorna, och arbetet på en författning angående gränsvärden m. m. för gravida kvinnor är långt framskridet. Vi väntar alltså på resultatet

av det arbetet, vilket kan ge oss en möjlighet att förebygga sådana situationer som Hagar Normark här har redogjort för.

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

Om fortsatt verksamhet vid Goodyear Gummi Fabriks AB i Norrköping

Anf. 5 HAGAR NORMARK (s):

Herr talman! Jag tackar för det kompletterande svaret.

Jag vet att vi inte kan diskutera ett enskilt fall här i riksdagen, men just fallet vid Rönnskärsverken är intressant, eftersom den industri det gäller är så väl undersökt. Sambandet mellan arbetet där och risken för fosterskador är klarlagt, så det här fallet kan utgöra ett pilotfall både för försäkringskassan och för beslutsfattarna.

Jag är tacksam för att statsrådet inte rekommenderade en lösning i form av sjuklön från företaget. En sådan skulle i längden innebära att företagen drar sig för att anställa kvinnor för vilka de skulle riskera att behöva betala sjukpenning i samband med graviditeter. Jag förstår att statsrådet och jag är helt överens i det avseendet.

4 § Svar på fråga 1980/81:1 om fortsatt verksamhet vid Goodyear Gummi Fabriks AB i Norrköping

Anf. 6 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Nils Berndtson har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd vidta för att säkra fortsatt verksamhet vid Goodyears fabrik i Norrköping.

I det svar på frågor från bl. a. Nils Berndtson som jag lämnade i kammaren den 29 maj i år redogjorde jag för de många kontakter som jag personligen samt företrädare för industridepartementet har haft med såväl ledningen för det svenska Goodyearbolaget som dess amerikanska moderbolag i syfte att förmå dem att i stället för nedläggning satsa på ett investeringsprogram i Norrköping.

Omedelbart efter det att styrelsen i det svenska Goodyearbolaget den 18 augusti hade fattat beslut om nedläggning av produktionen i Norrköping tog jag ånyo kontakt med den. Denna kontakt ledde till överenskommelse om att bilda en särskild studiegrupp som under tre veckor skulle studera vissa oklara frågor samt ta kontakt med koncernledningen i USA.

Den 5 september sammanträffade studiegruppens konsult samt en företrädare för industridepartementet med moderbolagets representanter i USA till vilka jag lät framföra tre frågor. För det första frågade jag om statlig medverkan med lån till finansiering av nödvändiga investeringar kunde få dem att ompröva beslutet om nedläggning. För det andra frågade jag om Goodyears moderbolag var berett att försöka skapa alternativ sysselsättning genom att förlägga någon annan av koncernens verksamheter än däckproduktion till Norrköping. För det tredje frågade jag om Goodyear på skilda sätt var berett att underlätta för andra gummiföretag att överta hela eller delar av verksamheten i Norrköping.

På de båda första frågorna svarade Goodyear i princip nej. På den tredje

Tisdagen den
14 oktober 1980

Om fortsatt verksamhet vid Goodyear Gummi Fabriks AB i Norrköping

frågan svarade man ja med vissa reservationer.

Sedan den av industridepartementet sammankallade studiegruppen framlagt sina resultat har styrelsen i det svenska Goodyearbolaget ånyo sammanträtt och bekräftat beslutet om nedläggning av produktionen i Norrköping. Detta är mycket beklagligt, och jag är besviken över att Goodyear, trots den mer positiva vinstutvecklingen i år, inte har varit berett att uppskjuta eller ompröva beslutet om nedläggning.

Ända sedan Goodyear i våras inledde MBL-förhandlingar har industridepartementet haft fortlöpande kontakter med andra företag inom gummivaruindustrin för att undersöka förutsättningarna för andra företag att helt eller delvis överta verksamheten i Norrköping. Dessa kontakter fortsätter och kommer att rapporteras av departementets representant i den informella arbetsgrupp som tillsatts tillsammans med länsstyrelsen i Östergötlands län för att försöka skapa ersättningssysselsättning i Norrköping.

Enligt min mening är direkta kontakter med andra företag i branschen det mest verkningfulla medlet när det gäller att undersöka förutsättningarna för strukturförändringar i ett fall som detta.

Regeringen gav i december 1976 statens industriverk (SIND) i uppdrag att utreda vissa frågor rörande gummivaruindustrin. Även om jag med intresse avvaktar industriverkets slutrapport, som har aviserats att vara färdig i februari månad 1981, väntar jag mig inte att den skall innehålla något som kan förändra situationen beträffande Goodyears fabrik i Norrköping.

Anf. 7 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret. Vi har haft anledning att här i riksdagen ta upp frågan om sysselsättningen vid Goodyear i Norrköping vid flera tillfällen. Sedan flera år tillbaka har hot om nedläggning vilat över företaget. När vi diskuterade frågan i maj månad redovisade industriminister Åsling sina förhoppningar och vädjanden till företagsledningen. Nu finns inte ens sådana kvar. Jag har hela tiden ansett att regeringens agerande varit alltför passivt. Nu registrerar tydligen regeringen som definitivt det man ändå uttryckte oro för i våras. Herr Åsling sade då att en nedläggning vid Goodyear skulle medföra allvarliga konsekvenser för sysselsättningen i Norrköpingsområdet, men också negativa konsekvenser i form av minskad självförsörjningsgrad när det gäller inom landet producerade däck.

Herr Åsling har tidigare redovisat att han riktat vädjanden och uppmaningar till företagsledningen, att han har utgått från att den skulle ta hänsyn till vissa förhållanden osv., och nu har han också ställt ett antal frågor till företagsledningen. Men fortfarande kvarstår intrycket att man från regeringens sida verkligen inte har sagt ifrån till företaget.

När jag i samband med det urtima riksmötet ställde den fråga som i dag besvaras var några signaler om regeringsinitiativ ännu aktuella. Herr Åsling lovade vid en uppvaktning från facken, kommunen och länsstyrelsen att ingripa – även om det fortfarande skedde i vaga ordalag: han skulle be styrelseordföranden att sammankalla styrelsen och tänka över frågan.

Vad jag vill veta och som jag tror intresserar de anställda vid Goodyear, och även Norrköpings kommun, är: Vilka verkliga krav har regeringen ställt och vilka påtryckningar har gjorts för att hindra en nedläggning?

Den andra fråga som bör besvaras är om regeringen har övervägt statlig drift vid fabriken för att säkra sysselsättningen och den nödvändiga självförsörjningsgraden.

Anf. 8 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! På den sista frågan kan jag utan vidare svara att vi inte har övervägt ett statligt ägarengagemang. Det skulle nämligen inte på något sätt förändra marknadsbilden för Goodyearföretagets produkter.

Beträffande önskemålet om en fylligare redovisning av de förhandlingar som har bedrivits med Goodyears moderbolag kan jag hänvisa till det svar som jag nyss har lämnat här i kammaren. De rent förhandlingstekniska detaljerna finns det ingen anledning att närmare redovisa. Vi har utnyttjat de möjligheter till förhandling och samtal med företaget som enligt lag står till vårt förfogande. När dessa ansträngningar inte ger avsett resultat måste vi inrikta våra strävanden på att skaffa fram alternativ sysselsättning genom de instrument som staten har till sitt förfogande, framför allt de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Anf. 9 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Norrköpings kommun har tillskrivit industriministern och pekat på den uppkomna situationen. Kommunen har då framhållit att det är viktigt att man vidtar de ytterligare åtgärder som kan anses påkallade av det allvarliga läget för i första hand de över 700 anställda och deras familjer. Jag vet inte hur det har påverkat regeringens agerande. Jag vill också erinra om att facket vid Goodyear har sammanställt material som visar att de av företaget angivna förutsättningarna för avveckling av verksamheten inte håller. Jag tycker också att det borde ha föranlett regeringen att agera mer aktivt. Jag vet inte om man fortfarande godtar företagets material eller om man har bestritt det med hjälp av egna utredningar och det material som bl. a. facket har framställt.

Herr Åsling vill inte redovisa närmare hur förhandlingarna har gått. Kvar står dock det intrycket att regeringen har nöjt sig med vädjanden, frågor och stillsamma påpekanden. Min fråga kvarstår: Har verkligen regeringen försökt att med kraft hävda landets och de anställdas intressen?

5 § Svar på fråga 1980/81:19 om administrationen av glesbygdsstödet

Anf. 10 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Frida Berglund har frågat mig om jag ämnar vidta åtgärder för att förenkla administrationen av stödet till företag i glesbygder.

Tisdagen den
14 oktober 1980

Om administrationen av glesbygdstödet

Riksdagen antog våren 1979 nya regler för bl. a. stöd till företag i glesbygder (prop. 1978/79:112, AU 23, rskr 435). De nya reglerna byggde på förslag från glesbygdsdelegationen och innebar i korthet att flera olika stödformer sammanfördes till ett stödssystem. Länsstyrelserna bär huvudansvaret för handläggningen. Av praktiska skäl har särskilt lantbruksnämnderna men även de regionala utvecklingsfonderna och i vissa fall kommunerna ålagts en del av handläggningsarbetet.

Lantbruksnämnderna fick sålunda ansvaret för stödet till företag i glesbygder utom i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län, där stödet huvudsakligen administreras av de regionala utvecklingsfonderna. Anledningen till att lantbruksnämnderna fick detta ansvar var bl. a. stödets nära anknytning till de areella näringarna och att lantbruksnämndernas personal har god kännedom om de lokala förhållandena genom bl. a. ordsombud och lokalsrådgivare.

Glesbygdstödet har i sin nuvarande omfattning varit i bruk i ett år. På de flesta håll har den avsedda samordningen mellan olika länsorgan uppnåtts med en handläggning som fungerar effektivt. Jag har emellertid erfarit att man i vissa län anser att handläggningsordningen inte fungerar tillfredsställande.

Frågan om hur glesbygdstödet lämpligen bör handläggas prövas nu inom industridepartementet. Resultatet av detta arbete bör avvaktas, innan ställning tas till de frågor som Frida Berglund berört.

Anf. 11 FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret. Det här är en liten detaljfråga, som enligt min uppfattning är ett ganska stort irritationsmoment ute i länen, där man handlägger stödet till glesbygdsföretag.

Glesbygdsföretagen är inte renodlade jordbruksföretag, utan de utgör oftast en kombination av olika branscher. Nuvarande handläggningsordning förlänger handläggningstiderna beroende på att man i lantbruksnämnderna saknar bransch-kännedom beträffande de olika branscherna. Dessutom är det onaturligt för t. ex. en elinstallatör eller en bensinförsäljare att i första hand vända sig till lantbruksnämnden. Och när det är nödvändigt att fatta beslut snabbt bollas ärendena mellan lantbruksnämnden och exempelvis utvecklingsfonden.

Det finns inga sakargument för att behålla nuvarande ordning. Det rader stor oro för att man, genom att försöka bredda bransch-kännedomen i lantbruksnämnderna, bygger upp en byråkrati i nämnderna i stället för att utnyttja den sakkunskap som exempelvis finns i utvecklingsfonderna.

Det här är något som lantbruksnämnderna också har verifierat vid våra besök i olika län. Länsstyrelserna bör vara de som samordnar glesbygdstödet även till företag. Alla sakargument talar för det. När nu industriministern säger att man i industridepartementet prövar frågan, är min förhoppning att man vid den prövningen lyssnar på och tar hänsyn till dem som på det lokala och regionala planet handlägger frågorna.

6 § Svar på fråga 1980/81:20 om sysselsättningen i Karlsborgs kommun

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om sysselsättning-
en i Karlsborgs
kommun*

Anf. 12 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Birgitta Johansson har frågat mig vilka åtgärder jag kommer att vidta för att ge stöd åt Karlsborgs kommun och de anställda vid Luxors fabrik i Karlsborg.

Bakgrunden till Birgitta Johanssons fråga är att beslut fattats om nedläggning av fabriken.

Enligt vad jag har erfarit har sålunda företagsledningen i Luxor samt de fackliga organisationerna i samband med lokala MBL-förhandlingar som avslutades den 15 september enats om att företagets produktionsenhet i Karlsborg skall läggas ned under år 1981. Verksamheten i Karlsborg planeras upphöra den 31 mars. I syfte att underlätta för de anställda att finna annan sysselsättning har man emellertid enats om att ge möjlighet till fortsatt anställning längst t. o. m. den 18 juni. Samtliga anställda kommer vidare att erbjudas anställning vid Luxors huvudanläggning i Motala.

När det gäller åtgärder i övrigt för att motverka effekterna av nedläggningen får de omedelbara behoven mötas med arbetsmarknadspolitiska medel.

Karlsborgs kommun har otvivelaktigt, jämfört med flertalet övriga kommuner i länet, en stagnerande utveckling med problem på arbetsmarknaden.

Enligt vad jag har erfarit arbetar kommunen och länsorganen aktivt för att på sikt stärka kommunens näringsliv. Som jag nämnde här i kammaren i november förra året, när situationen i Karlsborg senast diskuterades, är jag beredd att verka för att projekt som ger varaktig sysselsättning kommer till stånd.

Anf. 13 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Av statsrådets svar framgår att Luxors problem i Karlsborg är väl känt för denna kammare. Det är ungefär ett år sedan vi diskuterade sysselsättningen vid Luxors fabrik och i Karlsborg över huvud taget.

Som statsrådet säger i sitt svar är nedläggningen nu beslutad. Genom MBL-förhandlingar har man kunnat uppnå en förlängning av produktionen till den 18 juni för att underlätta för de anställda att finna en annan sysselsättning, vilket vi givetvis hoppas att de skall göra.

Statsrådets uttalande att man kommer att erbjuda de anställda sysselsättning vid Luxors huvudanläggning i Motala är ganska orealistiskt. Det handlar nämligen om 75 kvinnor i Karlsborg, vilkas förhållanden gör att erbjudandet om anställning i Motala inte är något verkligt alternativ. Statsrådet skall nog inte arbeta så mycket med utgångspunkt i den möjligheten.

Men på något sätt måste vi kunna hjälpas åt för att skapa en sysselsättning av mer varaktig karaktär i Karlsborg. Både näringsutskottet och arbetsmark-

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om ersättningen
till SJ för utnytt-
jande av tåg i
regional kollek-
tivtrafik*

nadsutskottet har ju 1979 och 1980 uttalat att staten skall medverka på ett aktivt sätt. Detsamma säger också statsrådet i slutet av sitt svar. Men det räcker inte för de kvinnor som snart kanske står utan arbete.

I en sådan situation som den Karlsborg ändå befinner sig i har staten ett speciellt ansvar. Jag tänker bl. a. på de militära anläggningarna och på FFV:s verksamhet i Vanäsverken. F. ö. vet industriministern att det också beträffande Vanäsverken finns en hel del problem.

Vi vet också att Luxors etablering i Karlsborg kommit till genom industripolitiska insatser. Därför har staten ett ansvar för verksamheten.

Vi socialdemokrater menar ju att näringspolitik skall fungera på det sättet att när det visar sig omöjligt för ett företag att driva sin verksamhet på en ort, får det icke ske några nedläggningar förrän det finns något annat att erbjuda. I Skaraborgs län har vi i Hällekis ett bra skolexempel på hur nedläggning och nyetablering kan gå hand i hand. Det vore bra om detta kunde upprepas. Men då krävs det något mer än de tomma orden i de sista raderna i statsrådets svar här och de som har uttalats tidigare. Jag är medveten om att de som är anställda på Luxor inte nöjer sig med industriminister Åslings löfte om att arbeta med saken utan anser att någonting mer konkret måste göras.

7 § Svar på fråga 1980/81:12 om ersättningen till SJ för utnyttjande av tåg i regional kollektivtrafik

Anf. 14 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Rune Torwald har frågat mig hur snart de regionala huvudmännen kan få tillgång till de begärda riktlinjerna för hur ersättning skall utgå till SJ i de fall man önskar utnyttja tåg och motorvagnar för kollektivtrafiken.

Enligt riksdagens beslut skall allmänna riktlinjer som reglerar länshuvudmännens ersättning till SJ vid utnyttjande av tåg utfärdas före 1980 års utgång. Överläggningar om riktlinjernas utformning pågår f. n. mellan företrädare för huvudmännen, SJ och kommunikationsdepartementet. Jag räknar med att riktlinjerna skall bli klara under 1980 i enlighet med riksdagens beslut.

Anf. 15 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, som dess värre inte kan tillfredsställa vare sig huvudmännens eller min trängtan efter att snabbt få tillgång till de begärda riktlinjerna. Nu pågår dock - enligt svaret - överläggningar, och det är ju gott och väl.

I de förhandlingar som tidigare har förts mellan huvudmännen och SJ har man bara tagit hänsyn till SJ:s företagsekonomiska bedömningar. Detta tycker vi i centern är orimligt. Jag menar att det bör vara möjligt att fastställa ett pris per vagnkilometer för SJ:s utnyttjande i lokal- och regionaltrafik. I detta pris bör *inte* ingå kostnaderna för investerat kapital i banvall och spår eller underhållskostnader för bibehållande av det här, eftersom dessa

kostnader endast marginellt påverkas av om det förekommer lokaltrafik eller inte. Det är ju i första hand fjärrtrafiken som betyder någonting i det sammanhanget. Priset bör också kunna beräknas med utgångspunkt i driftkostnader och kapitalkostnader för den aktuella vagntypen. Det är ändå så att det strikta kostnadsansvaret för de skilda trafikgrenarna har upphävts, och då finner jag det rimligt att regeringen i de fall då detta bedöms vara samhällsekonomiskt fördelaktigt – och det tror jag gäller i de flesta fall – skall kunna sätta lägre taxor än självkostnaden, beräknat på det sätt som jag nyss har angett. Det torde vara möjligt speciellt på sådana bandelar där SJ inte dras med några kapacitetsproblem inom överskådlig tid, och det är förhållandet i varje fall på de flesta glesbygdsbanor.

Kommunikationsministern är ju känd för att vara en rivande karl. Låt mig därför avslutningsvis vädja till honom att lägga på ett kol extra, så att vi får fram riktlinjerna i god tid före årsskiftet, eftersom huvudmännen faktiskt har stort behov av dem för att kunna fylla sin del av det lagliga åläggandet att före den 1 juli nästa år skapa en fungerande trafikförsörjning inom sina resp. områden.

Anf. 16 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Rune Torwald ställer rätt höga krav, måste jag säga.

Nu är det för det första så att SJ redan har slutit många avtal utan några riktlinjer, och för det andra är det kanske mycket begärt att vi skall ha riktlinjerna klara nästan tre månader – eller åtminstone två och en halv månad – innan tidsfristen gått ut. Ett möte är inplanerat till den 21 oktober mellan huvudmännen, SJ och departementet. Vi hoppas att det skall vara ett avslutande möte.

Rent allmänt har jag den uppfattningen om riktlinjerna att frågor om ansvar och ekonomi skall ligga på samma plats. Eftersom huvudmännen har politiskt ansvar för både planering och utförande av trafiken skall de också ta det ekonomiska ansvaret.

Förutsättningarna i det här landet är så oerhört olika att det är mycket svårt att ange generella riktlinjer. De måste vara flexibla och ta hänsyn till hur situationen är i olika delar av landet. Jag tycker att man i princip skall kunna ha avtal där fria parter förhandlar med varandra utan alltför långtgående direktiv.

Det är också så att byråkrati är någonting vi får när vi vill ha alltför stor likformighet och detaljreglerar för att uppnå absolut rättvisa. Det blir mindre byråkrati om man inte har alltför detaljerade riktlinjer. Det är min önskan att också i det avseendet kunna se till att vi här inte får en flora av detaljregleringar utan ger parterna rätt att förhandla på lika villkor. Principen skall naturligtvis vara den att statens järnvägar skall driva sin verksamhet så, att vi får förräntning på statens kapital. Det tror jag att också Rune Torwald tycker.

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om ersättningen
till SJ för utnytt-
jande av tåg i
regional kollek-
tivtrafik*

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om fraktpriserna
på malmbanan*

Anf. 17 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Kommunikationsministern säger att SJ redan träffat en del avtal. Det är nog sant. Men det avser områden där man haft en relativt stark ställning när det gäller att förhandla med SJ – bl. a. Göteborg-Alingsås, där jag själv i någon mån bidragit till att sätta SJ under press. Däremot har förhållandena varit väldigt besvärliga i Örebro län, där man nu antligen träffat ett avtal som gäller mycket marginella insatser – det finns kinkigare frågor att lösa. Jag är glad att höra att man skall ha ett sammanträffande den 21 oktober. Jag hoppas att det skall leda till snabba resultat.

Nu säger kommunikationsministern att den som har det ekonomiska ansvaret också skall sköta dessa förhandlingar. Det är ju just därför att huvudmännen inte har tillgång till det underlag SJ gör sina beräkningar på som de kommer i underläge. Det är alltså inte två likställda parter som förhandlar – det har vi noterat i trafikutskottet. Risken är att SJ använder vissa av de regler som anges i den trafikpolitiska propositionen till att muta huvudmännen att lägga ner en järnväg, genom att de får en viss ersättning under fem år, vars relevans de inte kan bedöma. Denna ersättning får de alltså mot att de avstår från att utnyttja SJ:s tjänster. Det är jag rädd för.

Än en gång: Jag hoppas att kommunikationsministern lägger på ett kol extra för att i god tid före årsskiftet ta fram de riktlinjer som riksdagen begärt och som jag och många med mig väntar på.

8 § Svar på fråga 1980/81:18 om fraktpriserna på malmbanan

Anf. 18 Kommunikationsministern ULF ADELSONN:

Herr talman! Karl-Erik Häll har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta med anledning av SJ:s ökade fraktpris på malmbanan.

Riksdagen har senast i våras slagit fast att varken regering eller riksdag bör ingripa i SJ:s prisöverenskommelser. Denna princip är enligt min mening en av de viktigaste förutsättningarna för att SJ skall kunna fortleva som affärsverk. Riksdagen har ju också föreslagit regeringen att i lämplig ordning göra en samhällsekonomisk analys av malmbanetrafikens förutsättningar. Detta kommer nu att ske.

Anf. 19 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag vill tacka för de få rader jag fått till svar. När jag läste svaret nästan svimmade jag. Jag trodde ett tag att kommunikationsministern var okunnig om hur själva sakfrågan utvecklats under den senaste tiden. Jag vill därför begagna den här stunden för att berätta litet om det, eftersom jag tror att det är ganska angeläget att skildra något av situationen i malmfälten just nu.

Gruvarbetarna, malmfältskommunerna och LKAB upplever nu den kanske djupaste krisen på tiotals år. Efter fyra år är kassakistan tom. Efter fyra år drabbas man av de kostnadsökningar som jag omnämnt i min fråga.

*Om fraktpriserna
på malmbanan*

LKAB har under den senaste veckan talat om att man skall permittera gruvarbetarna under två veckor. Det gäller tusentals gruvarbetare i Kiruna och Malmberget. Man har också sagt att permitteringsstiden nästa år förmodligen kommer att bli tio veckor. Det är klart att man då är inne på en katastrofkurs. Mitt under denna process drabbas man av en ökning av de redan nu orimligt höga fraktkostnaderna med sju procent i år, samtidigt som det förvarnas om en åttaprocentig ökning nästa år.

En beräkning som gjordes för en tid sedan i LKAB i Kiruna visade att fraktkostnaderna är den direkta orsaken till att företaget går med förlust. År 1979 skulle enligt dessa beräkningar företagsvinsten ha varit 400 milj. kr., och i år skulle den ha varit 100 milj. kr. – om inte SJ:s orimligt höga priser och överpriser hade drabbat verksamheten. Nu är situationen i stället den rakt motsatta, dvs. företaget går med förlust.

Att det är fråga om oskäligen priser – den slutsatsen drar jag när jag konstaterar att det kostar 17 öre per tonkilometer att frakta malm från Malmberget till Luleå och 4,6 öre att frakta stålämnen från Luleå till Domnarvet. Är det också SJ:s beräkningar, så måste jag dra slutsatsen att det görs olika bedömningar.

Vi är förtvivlade över den här situationen. I svaret sägs ju ingenting annat än att kommunikationsministern menar att riksdagen har sagt att man inte skall göra någonting. Då tolkar jag svaret så att SJ skall överleva som affärdrivande verk, och hur det går för LKAB, gruvarbetarna och malmfältskommunerna är av underordnad betydelse.

Jag vill därför ställa frågan: Är nu inte statsrådet beredd att göra någonting temporärt i avvaktan på den åtgärd som riksdagen har beslutat? Det är ju ändå i så fall i allra sista minuten man gör någonting för att rädda situationen.

Jag var med 1969, när gruvarbetarnas tålmod frestades över gränsen. Här vill jag klart säga att situationen är mycket värre i dag. Vad som kan rädda situationen utan att gruvarbetarna tar till utomparlamentariska åtgärder för att hävda sin rätt att fortleva, det är att kommunikationsministern och regeringen nu gör ett radikalt ingrepp och rättar till denna oskäligen belastning som malmfrakterna utgör.

Anf. 20 Kommunikationsministern ULF ADELSOHN:

Herr talman! Det avtal som det här gäller har träffats mellan två fria, likaberättigade parter i enlighet med svenska rättsprinciper och de rättsgrunder som gäller i hela västvärlden. LKAB har inte påtvingats ett avtal av SJ – eller av regeringen eller riksdagen. Om nu LKAB befinner sig i kris – och jag har ingen anledning att betvivla att de uppgifter som står i tidningarna och som jag i dag har fått från riksdagsman Häll är riktiga – så är det ju i första rummet en fråga för staten i sin egenskap av ägare till LKAB om man i detta fall skall ingripa. Det kan näppeligen vara så att en part som sluter avtal med LKAB skall ingripa. Annars kunde man ju begära att eventuella köpare skall betala mer, eller att underleverantörer skall begära mindre för sina leveranser.

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om fraktpriserna
på malmbanan*

Jag kan också konstatera att den undersökning som skall göras skall vara samhällsekonomisk. Det betyder att den inte skall vara företagsekonomisk. Och vi måste vara på det klara med en sak, herr Häll: Om man nu gjorde något ingripande i SJ:s avtal med LKAB, så skulle det enbart leda till att ett antal statliga miljoner ytterligare finge tillföras SJ. Jag har sagt förut – och jag står för det allfort – att i ett läge där ägaransvaret för LKAB är sådant att det måste till friskt kapital skall det kapitalet tillföras LKAB direkt, entydigt och klart i kontanter och icke ta vägen över en leverantör – en fraktleverantör eller någon annan.

Slutligen vill jag säga att detta inte heller enbart är en fråga för statens järnvägar. Jag skulle föreslå herr Häll att begära att motsvarande fråga ställs till herr Hälls partikamrater i den norska regeringen.

Anf. 21 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Det är möjligt att jag kommer att fråga mina partivänner i den norska regeringen. Men nu var det en fråga till kommunikationsministern i den *svenska* regeringen som jag tänkte tala litet om.

Det är alltså riktigt att det har träffats ett avtal, och jag skall inte sätta betyg och göra en bedömning när det gäller de företagsledare som frivilligt – om det nu är så – skriver på ett fraktavtal som samtidigt, enligt min uppfattning, utgör företagets dödsdom. Men, herr statsråd, det finns ingenting som hindrar ett statsråd och en regering från att handla klokare. Och jag menar att det är riktigt att det är staten som bör gripa in. Jag begär inte att man skall gå in och onödigtvis hyfsa till det här avtalet. Men vidta nu den åtgärden att möjliggöra för LKAB att få en sådan ekonomisk hjälp att företaget klarar den här situationen! När fraktpriset utgör en tredjedel av hela kostnaden för att bryta och producera malm och malmslig måste vem som helst begripa att företaget inte orkar bära den andelen – en andel som därtill ökar.

Säger inte skillnaden i pris – 17 öre per tonkilometer där SJ inte har någon konkurrent och 4,6 öre per tonkilometer där det finns alternativ – statsrådet någonting som skulle kunna vara värt ett par ord i talarstolen? Med stor sannolikhet struntar SJ i om det går på tok för LKAB, men för staten borde det vara intressant att göra någonting. När LKAB upphör med att frakta malm upphör också SJ att tjäna pengar på malmfrakten.

Skulle vi inte kunna komma överens om att något måste göras, så är det jag som är obotligt dum. Jag fattar alltså inte hur man kan sitta i ansvarig ställning och låta detta ske.

Anf. 22 Kommunikationsministern ULF ADELSOHN:

Herr talman! Jag har i min egenskap av kommunikationsminister fått frågan om statens järnvägars avtal, och jag har svarat på frågan i den delen. Jag har alltså inte lagt mig i något annat statsråds befogenheter rörande exempelvis huvudansvaret för LKAB. Men det finns naturligtvis ändå anledning för mig att från de utgångspunkterna diskutera frågan med kolleger i regeringen.

I övrigt vill jag konstatera att SJ lämnar 40–60 % rabatt i förhållande till

*Om fraktpriserna
på malmbanan*

den taxeenliga frakten för Luleå, Borlänge och Malmberget. Skillnaden består bara av att avståndet mellan Luleå och Borlänge är så oändligt mycket längre. Det är anledningen till att man får ett betydligt lägre tonkilometerpris, vilket i och för sig är en taxesättning som riksdagen sedan länge har accepterat, eftersom den gynnar långa transporter och just därför är till fördel för bl. a. Norrbotten. Jag har varken rätt eller möjlighet att diskutera de avtal som statens järnvägar har slutit. Det ankommer inte på regeringen att göra det. Jag kan bara konstatera att samma fraktrabatter tillämpats i båda fallen, men att det blir betydligt dyrare när avståndet är kortare.

Vi skall också från svensk sida vara angelägna om att komma till tals med norrmännen i den här frågan. De har också en stor del av järnvägsfrakten.

Anf. 23 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Kommunikationsministern nämnde något om att tala med kollegerna i regeringen – gör det, kommunikationsministern! Jag hoppas fortfarande, även om jag kanske inte borde göra det.

Det finns ingen människa som tror att det kan vara någon särdeles rabatterad fraktsats som används på malmbanan. Jag tror inte kommunikationsministern tror det heller – uppriktigt sagt.

I dag kostar det ca 30 kr. att spränga loss, gräva fram, krossa, anrika och producera ett ton malmslig. Då ligger den i järnvägsvagnen. Det kostar 39 kr. att frakta den till Luleå. Jag har hela tiden talat om södra omloppet, varför avtal med norrmännen knappast kan vara ett specifikt intresse för Malmberget och Luleåfrakten.

Jag förstår att det är meningslöst att fortsätta den här diskussionen, men jag fäster litet förhoppning vid att Ulf Adelson är vänlig att tala med kollegerna i regeringen. Måhända de då vaknar till liv och konstaterar att här måste någonting göras. Vems bord det till syvende og sidst skall vara vet inte jag, men jag tror att det är angeläget att regeringen tar tag i den här frågan och gör någonting.

Anf. 24 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag kanske läste fel, men jag tyckte att jag såg i tidningen att LKAB avsåg att ställa in ett antal tåg mellan Kiruna och Narvik för att den frakten skulle bli så dyr att man genom indragningen skulle spara 20 milj. kr. Vi skall inte bortse från det angelägna i att vi också får komma till tals med norrmännen. De avtal norrmännen har träffat är hemliga. Jag har inte tillgång till dem. Men jag tycker att det är angeläget att vi inte bara inom den svenska regeringen diskuterar vad som kan göras för LKAB, utan att vi också får fram en bedömning tillsammans med den norska regeringen och får veta hur fraktavtalet ser ut på den norska sidan.

Anf. 25 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Låt mig med anledning av det kommunikationsministern nämnde sist säga att det nog finns anledning att titta på det avtal som faktiskt

gäller. Det är nämligen så konstruerat, att även om LKAB inte kör ett enda tåg, inte ett enda ton malm, är företaget enligt det rabatterade avtalet förpliktigt att betala 90 % av de fraktkostnader man skulle ha betalat om frakten gått i vanlig ordning. LKAB sparar alltså inte ett öre på att inställa tågtransporter, utan ökar därmed bara förlusten. Så förhåller det sig enligt avtalet. Underrättar man en månad i förväg om en inställd transport, kan man komma ned till 85 % av den avfalsenliga fraktkostnaden.

Därmed är den biten av avtalet också intagen i riksdagens protokoll.

9 § Svar på fråga 1980/81:23 om torvtransporter på järnväg

Anf. 26 Kommunikationsministern ULF ADELSSÖHN:

Herr talman! Sten-Ove Sundström har frågat mig om jag är beredd att pröva möjligheterna att styra över vissa torvtransporter i Norrbottens län från landsväg till järnväg.

Enligt min mening lämpar sig torv väl för transport på järnväg. Jag räknar också med att järnvägen skall ha goda möjligheter att konkurrera med lastbilen framför allt när det gäller transport över längre avstånd. Bl. a. bör torvtransporter kunna bli aktuella på inlandsbanan.

För att få ett bättre underlag har regeringen tidigare gett SJ i uppdrag att närmare utreda förutsättningarna för att utnyttja järnvägen för transport av torv till fyra planerade torveldade anläggningar i norra Sverige. Det gäller vattenfallsverkets planerade hetvattencentraler i Gällivare och Boden och kraftvärmeverk i Umeå och Östersund. Utredningen väntas bli klar under hösten.

Genom den utredningen får vi ett bättre underlag för att bedöma järnvägens möjligheter att konkurrera om torvtransporter. I sista hand ankommer det på SJ och dess kunder att göra kommersiella bedömningar av de olika torvtransportprojekt som kan bli aktuella i framtiden.

Anf. 27 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Bakgrunden till frågan är dels de allmänna uttalanden som gjorts på trafikpolitikens område om vikten av att få till stånd en minskad oljeförbrukning, dels de uttalanden som enligt uppgifter i massmedia gjorts från statsrådets sida när det gäller att frakta torv via järnvägen. Det är naturligtvis lätt att göra positiva uttalanden och på så sätt markera en viljeinriktning, men det är inte så ofta uttalanden om att spara olja t. ex. inom transportsektorn följs upp av konkreta åtgärder.

När det gäller Saltmyran i Norrbotten vill jag framhålla att järnvägen nu löper endast ett par hundra meter från den plats där torvbrytning skall äga rum. Visserligen är transportsträckan längre via järnvägen, men utan tvivel skulle järnvägstransporter spara energi och även spara utgifter för vägunderhåll i det berörda området.

Av svaret på min fråga kan jag konstatera att det pågår en utredning, som

väntas bli klar under hösten, om hur man kan utnyttja järnvägen just vid torvtransporter. Det är självfallet positivt, även om jag med tanke på de uttalanden som kommunikationsministern har gjort, enligt uppgifter i massmedia, hade väntat mig särskilda åtgärder just i det konkreta fall som jag här tagit upp och som ju gäller torvtransporter från Saltmyran. Det är avsevärda kvantiteter, mellan 75 000 och 90 000 ton, som man beräknar kommer att fraktas därifrån.

Anf. 28 Kommunikationsministern ULF ADELSOHN:

Herr talman! Jag skall med anledning av vad Sten-Ove Sundström här har tagit upp i morgon resonera med järnvägschefen Furbäck om den här frågan och undersöka om vi kan ta något konkret initiativ.

10 § Svar på fråga 1980/81:3 om åtgärder för att garantera invandrare medborgerliga fri- och rättigheter

Anf. 29 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Ulla Tillander har frågat statsrådet Andersson om hon är beredd att vidta åtgärder för att garantera jugoslaviska invandrare de fri- och rättigheter som är tillförsäkrade andra i vårt land.

Frågan har överlämnats till mig.

I den inledande förklaringen till frågan sägs att en invandrare, som här i landet arbetar med radioprogram för invandrare, skulle ha utsatts för påtryckningar att gå ett främmande lands underrättelsetjänst till handa. Påtryckningarna skulle ha bestått i hotelser.

Det skydd som våra lagar ger mot hotelser och andra angrepp på den personliga integriteten kommer oinskränkt också invandrarerna till del. Detsamma gäller det skydd mot försök att värva underrättelseagenter som ligger i förbudet mot olovlig underrättelseverksamhet m. m.

Jag delar naturligtvis uppfattningen att samhället måste göra allt som kan göras för att stävja kränkningar av den allvarliga art som Ulla Tillander nu tar upp. Sådana kränkningar kan hota inte bara den personliga integriteten utan också förtroendet för massmedierna och landets säkerhet. Jag kan inte se att det finns någon lucka i lagstiftningen på detta viktiga område. Jag har också anledning att lita på att de rättstillämpande myndigheterna följer utvecklingen med uppmärksamhet och ingriper till de enskildas skydd, så snart det är påkallat.

Anf. 30 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för det positiva och otvetydiga svaret på min fråga.

Vi har ju blivit vana vid att frågor som berör invandranes förhållanden faktiskt är mer komplicerade än vad vi tidigare litet aningslöst kunde föreställa oss. Numera vet vi mer om de komplicerade förhållanden som under ytan bestämmer och påverkar olika invandrargruppers motstridiga

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om åtgärder för
att garantera in-
vandrare medbor-
gerliga fri- och
rättigheter*

attityder och uppfattningar. Vi vet – för att använda en bild – att den synliga delen av isberget är en liten del av hela berget, och att motsättningar mellan olika grupper av invandrare som för oss framstår som härklyverier och diskussioner om påvens skägg har sina rottradar i historien, traditionen, religionen och politiken. De motsättningarna förklingar inte utan fortlever på svensk mark.

Såvitt jag förstår har det problem som jag har tagit upp i min fråga den fördelen att det borde kunna gå att lösa utan att man behöver ta ställning till de många svåröverskådliga frågor som i vanliga fall gör det omöjligt att ge enkla och otvetydiga svar.

Vad frågan gäller är om invandrare skall kunna utnyttja de fri- och rättigheter utan inskränkningar som lagarna i vårt land tillförsäkrar alla människor. Justitieministerns svar – som inte kunde bli något annat än ett ja och som alltså också var ett enkelt ja – måste vara oavhängigt av om invandraren är serb eller kroat, ungrare eller grek, assyrier eller turk. Därför är varje inskränkning eller förbehåll på den här punkten en försvagning av ett helhjärtat stöd för dessa fri- och rättigheter. Varje tveksamhet ger upphov till ett embryo av otrygghet och misstränkning hos de invandrare som inte önskar något hellre än att stanna här i landet, få arbetsfrid och mödosamt grundlägga en ny hemkänsla med allt vad det betyder av lojalitet och solidaritet mot det nya landet. I den situationen måste de ha rätt att räkna med svenska statens kraftfulla skydd och stöd. Men det finns anledning att här göra en viktig markering: När det gäller dem som medvetet och med cynisk beräkning sätter sig över svensk lag skall man naturligtvis inte lägga fingrarna emellan. Också i det här fallet måste lagen tillämpas resolut.

Att staten skulle se mellan fingrarna med främmande makters övertramp på svensk mark gentemot enskilda människor och gentemot svensk lag vore en tolerans som verkligen skulle vara svår att tolerera. Reportern på Radio Malmöhus, som öppet talat om vad han utsatts för, är inte den förste som blivit föremål för denna form av obehaglig och obehörig uppmärksamhet från de jugoslaviska myndigheternas sida. Därför bör det också göras klart för varje främmande makt hur allvarligt vi här i landet ser på övertramp gentemot de elementära mänskliga rättigheter som tydligen inte är mera självklara än att de till varje pris måste värnas och värjas.

Jag vill till sist fråga justitieministern: Kan hänsyn till det goda förhållande som kan tänkas råda mellan vårt land och ett annat land någonsin vara skäl nog att låta lagar, vilkas tillämpning skulle störa detta förhållande, tiga?

Anf. 31 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Om någon person känner sig hotad i något avseende kan jag bara hänvisa till vår lagstiftning, framför allt skyddet i brottsbalken. Jag sade i mitt svar att jag utgår ifrån att de rättstillämpande myndigheterna klart följer de regler som finns där. Man skall inte på något sätt ta hänsyn till vad som kan ligga bakom hotet. Självfallet gäller lagen lika för alla.

Anf. 32 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern också för det svaret. Goda lagar måste tillämpas för att vara goda. Utan makt bakom orden är de bara fromma förhoppningar och inga lagar.

Erfarenheten visar att länder som bryter mot lagar av den dignitet som det här är fråga om ger mycket för att slippa bli ställda mot väggen. Därför bör det vara en tacksam uppgift att tillämpa lagen som det skydd för den svage och det hot mot den starke som den är avsedd att vara.

11 § Svar på fråga 1980/81:7 om åtgärder mot registrering av politiskt medlemskap**Anf. 33 Justitieministern HÅKAN WINBERG:**

Herr talman! Oswald Söderqvist har, mot bakgrunden av ett aktuellt fall, frågat statsministern om han kommer att medverka till att vi får en öppen behandling och redovisning av fall som det Oswald Söderqvist har beskrivit eller om administrativa åtgärder skall få sätta lagarna ur spel.

Frågan har överlämnats till mig.

Som ett medel för den särskilda polisverksamheten för att hindra och uppdaga brott mot rikets säkerhet m. m. förs polisregister vid säkerhetsavdelningen inom rikspolisstyrelsen.

Enligt 2 § personalkontrollkungörelsen (1969:446) får rikspolisstyrelsen i registret anteckna de uppgifter som behövs för den särskilda polisverksamheten. Anteckningar får emellertid inte göras enbart av det skälet att någon genom tillhörighet till en organisation eller på annat sätt har gett uttryck för en politisk uppfattning.

Någon politisk äsiktsregistrering får således inte förekomma och förekommer inte heller.

De grundläggande principer som gäller på detta område är väl kända och har diskuterats i denna kammare ett flertal gånger. Jag vill därför här endast tillägga att det tyvärr mycket ofta förhåller sig så, att en öppen redovisning av fakta i särskilda fall redan på kort sikt skulle skada säkerhetsavdelningens verksamhet och minska dess möjligheter att fullgöra sin viktiga uppgift.

Anf. 34 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. Jag håller gärna med honom när han säger att de här sakerna har diskuterats ett flertal gånger här i kammaren, och så kommer det naturligtvis att förbli i fortsättningen också. så länge sådana här fall ständigt dyker upp utan att man någonsin får några klara besked från de ansvariga i regeringen och inom säkerhetspolisen.

I det här fallet har vi alltså en person i Enköping, hemma i mitt län, som har sökt inträde i hemvärnet på orten. Han hör till en kommunistisk organisation, skp, där han har varit aktiv i många år. Han är också fackligt aktiv; han är fackordförande på Bahco i Enköping och åtnjuter således, som vi brukar

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om åtgärder mot
registrering av
politiskt medlem-
skap*

säga, stort medborgerligt förtroende. Baheo är en mycket stor industri.

Den ansökan som han lämnade in tillstyrktes lokalt av dem som jobbar inom hemvärnet i Enköping och som väl bör känna till personer som finns i ett så pass litet samhälle. Den tillstyrktes också av försvarsområdesstaben i försvarsområde 46/47 i Uppsala, alltså på länsnivå. Men sedan blev det stopp.

Enligt vad den här mannen, som heter Alve-mark, själv påstår – och jag har ingen anledning att betvivla det – har han inte varit inblandad i något slags brottslig verksamhet. Han har inte varit åtalad, han har inte varit utsatt för några åtgärder från myndigheternas sida. Ändå får vi detta helt oförklarliga avvisande.

För mig är det ganska tydligt att vi här på nytt har ett fall av klar politisk registrering. Här har vi en person som är medlem i en vänsterorganisation, och sådana är icke önskvärda inom det svenska försvarets eller frivilligorganisationernas krets.

Så länge man inte vill erkänna detta utan hänvisar till att man av säkerhetsskäl osv. inte kan redovisa öppet, kommer sådana här saker naturligtvis alltid att uppfattas som en form av rättsröta. Vi har nyss haft ett annat fall i Karlskrona, där justitieminister Winberg var uppe och försvarade en omöjlig situation. Vi har nu samma sak igen.

Enligt uppgift kommer beslutet i detta ärende att överklagas, och jag frågar: Vill justitieministern medverka till att saken utreds och att den berörda personen får ett ordentligt besked om anledningen till att han inte får delta i frivillig försvarsverksamhet, när han uppenbarligen har sina arbetskamraters förtroende och medborgerligt förtroende på orten och när det inte finns något att andraga mot honom i övrigt?

Anf. 35 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Jag har i mitt svar redovisat de regler som gäller på detta område. Jag tror att Oswald Söderqvist förstår att jag inte kan diskutera konkreta fall – så mycket mindre som det här fallet, som Oswald Söderqvist påpekar, ännu inte har blivit föremål för slutlig handläggning, eftersom beslutet skall överklagas.

Låt mig säga rent allmänt – jag har sagt det tidigare i denna kammare – att säkerhetspolisens verksamhet naturligtvis skiljer sig väsentligt från annan verksamhet i samhället. Vi har ett mycket öppet samhälle, ett öppnare samhälle än de flesta andra samhällen. Men vi har en sektor som av säkerhetsskäl måste hållas sluten, och den sköts av säkerhetstjänsten. Den kontrolleras emellertid ganska ingående, bl. a. av de sex riksdagsmän som ingår i rikspolisstyrelsen, som prövar frågor om utlämning av uppgifter. När en uppgift skall lämnas ut skall alla vara överens om beslutet. Anser en av lekmannarepresentanterna, en av de sex riksdagsmännen, att en uppgift inte skall lämnas ut, skall ärendet hänskjutas till regeringen. Ett hänskjutande skall alltid ske om någon lekmannarepresentant begär det.

Jag vill med detta bara peka på den ganska starka kontroll som finns för att oriktiga och felaktiga uppgifter inte skall kunna lämnas ut. Vi kan emellertid

inte offentliggöra skälen, och det är därför sådana här diskussioner så ofta uppkommer. De sex riksdagsmännen kontrollerar alltså ingående att uppgiftslämnandet sker på ett korrekt sätt.

Anf. 36 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tror inte att justitieministern och jag kommer någon vart i denna diskussion. Det hela bottnar i att man inte vill ange det verkliga skälet för beslutet, nämligen politisk registrering.

Justitieministern hänvisar till den parlamentariska kontrollen som påstås vara så bra och demokratisk. Får jag bara i all stillsamhet påminna om de olika avslöjanden som har gjorts. I den s. k. IB-affären figurerade säkerhetstjänsten på ett sätt som inte kan anses rekommenderande för den. Jag kan också påminna om kriminalkommissarien i säpo som i samband med sin pensionering lämnade mycket graverande uppgifter om hur säkerhetspolisen och den svenska säkerhetstjänsten arbetar.

Det är inte så väl beställt med kontrollen över och insynen i säkerhetspolisens och den särskilda säkerhetstjänstens arbete som justitieministern vill låta påskina. Därför kommer nya fall att dyka upp ända tills regeringens företrädare slutar behandla personer med vissa politiska åsikter på detta beklämmande sätt.

Anf. 37 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Alla de affärer som Oswald Söderqvist nämnde har granskats av riksdagen. Riksdagens justitieutskott har av och till diskussioner om dessa frågor, och det förs diskussioner här i kammaren. De har visat att riksdagen har ställt sig bakom de regler som finns och den tillämpning av reglerna som sker.

Anf. 38 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det var faktiskt inte justitieutskottets, regeringens eller de parlamentariska kommissionernas förtjänst att dessa förhållanden kom i dagen. Följaktligen finns det ingen logik i justitieministerns argumentation. Avslöjandena gjordes av personer som i sitt arbete hade kommit underfund med dessa felaktigheter – för att inte säga brottsliga förfaranden. De gick med sina avslöjanden till den allmänna opinionen, och då blev justitieutskottet och alla andra naturligtvis tvingade att ta itu med dem. Det är ingenting som justitieutskottet skall berömma sig av, det är ingenting som de parlamentariska övervakningskommissionerna skall berömma sig av. Tvärtom innebär avslöjandena en anmärkning också mot dem för att de inte tidigare har ingripit och stoppat sådana företeelser. Därför måste sådana här händelser ständigt påtalas.

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

Om åtgärder mot registrering av politiskt medlemskap

*Om tillämpningen
av kvacksalveri-
lagsstiftningen***12 § Svar på frågorna 1980/81:6 och 10 om tillämpningen av kvacksalverilagstiftningen****Anf. 39** Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Bernt Ekinge och Filip Fridolfsson har i var sin fråga till mig påtalat att en åklagarmyndighet skulle ha ingripit med förhör mot ett frikyrkosamfund för att man inom samfundet har hållit förbön för sjuka.

Bernt Ekinge har frågat vilka åtgärder jag anser nödvändiga för att i fortsättningen, som han uttrycker det, förhindra liknande generande ingrepp i religionsfriheten.

Filip Fridolfsson har frågat om jag anser att förbön för sjuka faller inom ramen för kvacksalverilagstiftningen.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Låt mig först betona att religionsfriheten, dvs. friheten att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion, är en av våra grundläggande fri- och rättigheter, skyddad i regeringsformen.

Enligt rättegångsbalkens regler skall förundersökning i brottmål inledas så snart det på grund av en angivelse eller av någon annan orsak finns anledning att anta att ett brott, som hör under allmänt åtal, har blivit begånget. Förundersökningens syfte är att ta reda på om något brott över huvud taget föreligger och vem som i så fall kan misstänkas för brottet. Brott mot kvacksalverilagstiftningen hör under allmänt åtal.

Att ett brott är begånget i ett religiöst sammanhang hindrar inte att vanliga förundersökningsregler blir tillämpliga. De begränsningar som enligt bl. a. kvacksalverilagstiftningen gäller för människors handlande i allmänhet i samhället gäller naturligtvis också i religiösa sammanhang.

En annan fråga är om förböner för sjuka verkligen kan vara straffbara som hälsofarligt kvacksalveri eller något annat brott mot kvacksalverilagstiftningen. Jag kan här hänvisa till följande uttalande av föredraganden i den proposition som ligger till grund för lagstiftningen på området (prop. 1960:141 s. 101):

”Religiös helbrägdagörelse kan visserligen stundom vara en form av kvacksalveri, nämligen om den förenas med behandling av den sjuke, men faller regelmässigt utanför det nu aktuella området, eftersom den i allmänhet inskränker sig till förböner eller symboliska handlingar.”

Jag kan naturligtvis inte gå in på omständigheterna i det nu aktuella fallet. F. ö. utredes detta av justitiekanslern.

Anf. 40 BERNT EKINGE (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för att han så snabbt har levererat ett svar på de frågor som Filip Fridolfsson och jag har ställt.

Jag följde med mycket stort intresse debatten om religionsfrihetslagstiftningen i vårt land under 1940-talet, och jag tillhörde dem som gladdes över tillkomsten av 1951 års religionsfrihetslag. Men sedan kunde man konstatera att det inte ens skulle gå tio år förrän den dåvarande socialdemokratiska regeringen stiftade en lag, den s. k. kvacksalverilagen, med vars hjälp man

från samhällets sida änyo skulle kunna begränsa den religionsfrihet som då nyligen hade åstadkommits. Det är det som är ett faktum i sammanhanget.

Av justitieministerns svar synes det framgå att sådana här tankar fanns hos propositionsskrivarna och inom regeringen. När jag läser svaret måste jag tyvärr konstatera att justitieministern i det här stycket tydligen solidariserar sig med sina föregångare – i varje fall tycker jag mig utläsa det ur svaret. För den kristna församlingen är ju Bibeln rättesnöret eller auktoriteten framför alla andra. I Bibeln står det också följande – jag skrev ned citatet därför att jag tyckte att det var väldigt relevant i sammanhanget, och jag tror att det är något som alla använder sig av när de i kyrkor, samlingslokaler och kapell beder för just sjuka. I Jakobs brev, 5 kap. 14 och 15 versen står:

”--- Är någon bland eder sjuk, må han då kalla till sig församlingens äldste: och dessa må bedja över honom och i Herrens namn smörja honom med olja. Och trons bön skall hjälpa den sjuke, och Herren skall låta honom stå upp igen ---.”

Detta är vad pastorer och präster i ökad utsträckning just gör i våra kyrkor och vid gudstjänster av skilda slag. Därför vill jag fråga justitieministern: Vilket besked har justitieministern att mot denna bakgrund ge alla präster, pastorer och andra som anser det förenligt med sitt uppdrag att praktisera den behandling som uppenbarligen finns beskriven i Bibeln? Ser verkligen inte justitieministern att det finns en konflikt mellan de här citerade orden och utformningen och tillämpningen av kvacksalverilagen?

Efter vad som har inträffat borde enligt min mening ett klarläggande vara på sin plats. Antingen har vi religionsfrihet eller också har vi det inte. Jag tror att det är väldigt många som väntar på ett klarläggande från justitieministern på denna punkt.

Anf. 41 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Jag vill slå fast två saker. För det första: Vi har religionsfrihet i det här landet. För det andra: Det är en realitet att förbön för sjuka ingår i kristen religionsutövning.

Mot bakgrund av dessa två fakta borde kristna ostörda få bedriva sin mötesverksamhet även där förbön för sjuka förekommer. Men så är det tyvärr inte. Polisen slog häromsistens till mot möten där förbön för sjuka förekom.

Jag vill naturligtvis inte göra någon jämförelse med 1800-talets ”läserimål”, men nog är det både uppseendeväckande och allvarligt att polisen – nådens år 1980 – ingriper mot ett trossamfund som tror på och praktiserar den heliga skrift.

Under de senaste decennierna har liknande polisingripanden skett. Glädjande nog kan vi notera att *samtliga* aktioner har resulterat i nederlag för polis och åklagarmyndighet – och tack och lov för det! Har vi trosfrihet, så får myndighetspersoner finna sig i att folk som tror på en allsmäktig Gud ber för sjuka.

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om tillämpningen
av kvacksalverilagen*

*Om tillämpningen
av kvacksalveri-
lagstiftningen*

I detta hus talar vi mycket om att samhället måste genomsyras av liberala idéer. Att individens frihet och självbestämmanderätt skall garanteras är en känd deklARATION. Vi har gått så långt när det gäller självbestämmanderätten för den enskilde att vi har stiftat världens liberalaste abortlagar. Men om människor vill praktisera sin kristna tro och hålla förbönsgudstjänster för sjuka – då kommer polisen.

Jag tycker att det är en skymf mot kristenheten att man, på vissa håll, med kvacksalverilagen som redskap vill komma åt och förbjuda förbön för sjuka.

Justitieministerns svar är lugnande när det gäller avsnittet om religionsfrihet. Det som sägs där är bra. Men när justitieministern kommer in på beskrivningar av rättegångsbalkens regler om förundersökningar i brottmål känner jag mig litet illa till mods. Man kan inte börja tala om brott när det gäller metoder i kristen verksamhet eller förbön för sjuka.

Jag vill ställa en följdfråga: Är det inte, herr justitieminister, nödvändigt att kvacksalverilagen ändras eller förtydligas, så att det inte råder något tvivel om att förbön för sjuka är tillåtet? Jag anser att det är absolut nödvändigt för att sådana här ingripanden inte skall kunna upprepas.

Anf. 42 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Får jag först säga till Bernt Ekinge att jag inte speciellt solidariserar mig med den lagstiftning som finns. Jag har bara direkt citerat förarbetena och vad som gäller därvidlag. Det är ju ändå så att kvacksalverilagen måste tillämpas i alla sammanhang. Av mitt citat ur propositionen framgår det ju klart att lagstiftaren inte har avsett att träffa förbönen. Vi kan alltså konstatera att en förbön inte är i konflikt med kvacksalverilagen, dvs. förbön är icke kvacksalveri.

Jag kan däremot inte gå in på det enskilda fall som ligger bakom de här två frågorna. Vi måste också ha klart för oss att det förhållandet att ett antal personer samlas med vår föreningsfrihet som bakgrund inte kan hindra att man har rätt att utrona om i något som helst sammanhang brott skulle ha varit begånget. Det tror jag att båda frågeställarna håller med mig om. Detta innebär inte att jag på något sätt tar ställning till vad som hänt i det här konkreta fallet.

Anf. 43 BERNT EKINGE (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för det här kompletterande svaret och jag är glad över att justitieministern säger att han inte solidariserar sig med det som den dåvarande regeringen gjorde. Men då är det viktigt att understryka – något som också Filip Fridolfsson gjorde – att det är nödvändigt med ett klarläggande på dessa punkter. Justitieministern har i sitt svar hänvisat till rättegångsbalken 23 kap. 1 §, men det finns ju också där anvisningar som man kanske borde stryka under. Det står i 4 § att undersökningarna skall bedrivas på ett sådant sätt att inte någon onödigt utsättes för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet. Det borde vara klart att när en pastor eller präst får besök av polisen så är det väldigt

känsligt – det är en integritetskränkning. Egentligen borde man i stället tillämpa 4 §, som innebär att man går till gudstjänsten, tar reda på vad som händer och därefter vidtar åtgärder. Jag undrar om vi inte skulle kunna hjälpas åt med att sprida litet kunskap om hur man bör och skall uppträda i dessa fall så vi slipper sådana här generande inslag av religionsfrihetsbe-gränsning.

Anf. 44 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Låt mig säga att jag tycker att justitieministerns svar är bra, och jag förstår den förklaring som justitieministern ger i svaret om rättegångsbalkens regler etc. Jag antar att den har kommit in i svaret för att justitieministern vill förklara polisens klavertramp. Jag tycker att polisen gjort sig skyldig till ett klavertramp.

Jag slog i några uppslagsböcker i morse och konstaterade – vilket jag redan förut visste – att kvacksalveri är lika med fusk. Fusk i läckkonst skall bekämpas, och därför har vi kvacksalverilagen. Men förbön för sjuka är en helt annan sak – detta måste vi vara helt på det klara med. Det är en trosfråga som miljoner människor ute i folkhavet fäster största vikt vid. Därför menar jag att det är helt fel att åberopa kvacksalverilagen när det gäller bön för sjuka. Jag hoppas att en ändring på denna punkt kommer till stånd.

Anf. 45 Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Låt mig säga bara ett par ord till Bernt Ekinge.

Som Bernt Ekinge förstår kan jag inte gå in på det konkreta fallet, men jag erinrar återigen om det jag sade i svaret, nämligen att frågan nu behandlas av justitiekanslern. Det kan finnas anledning att tro att det när den utredningen är färdig kommer fram svar också på en del av de frågor som Bernt Ekinge nu har aktualiserat.

Anf. 46 BERNT EKINGE (fp):

Herr talman! Jag måste få säga att jag tycker att det känns bättre och bättre ju längre vi för den här debatten. Jag förstår nämligen att justitieministern i viss utsträckning ser annorlunda på de här frågorna än vad hans svar ger vid handen. Får vi ta det som ett löfte att justitieministern följer resultatet av det arbete som JK nu bedriver och att vi sedan kan få möjlighet att bedöma om åtgärder behöver vidtas. Som Filip Fridolfsson antydde är det nog så att man gärna ser tillbaka och jämför med hur det var på 1800-talet. Man finner därvid vissa likheter i fråga om handläggningen av sådana här frågor, och då blir man bekymrad.

Jag hoppas att den här debatten har lett till att man från samhällets sida följer denna fråga på ett bättre sätt och att detta är sista gången vi behöver diskutera sådana här generande ingrepp i religionsfriheten.

13 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1980/81:14 till justitiekittet

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

*Om tillämpningen
av kvacksalveri-
lagstiftningen*

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

Anmälan av interpellationer

14 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1980/81:1–3 till trafikutskottet
1980/81:4 till jordbruksutskottet
1980/81:5 till socialutskottet

15 § Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningarna 1980/81:12 och 13

16 § Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1980/81:15 med förslag till lag om ändring i lagen (1980:424) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg
1980/81:17 med förslag till lag om skatteflykt. m. m.
1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten. m. m.
1980/81:23 om vidgning av ramen för beslut om förhöjt låneunderlag och tilläggs lån till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse

17 § Anmäldes och bordlades
Förslag
1980/81:6 Riksdagens revisorers förslag angående återbetalning av lokaliseringsbidrag

18 § Anmäldes och bordlades
Motion
1980/81:6 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) med anledning av proposition 1980/81:5 om ändring i läkemedelsförordningen

19 § Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 9 oktober

1980/81:14 av *Bengt Silfverstrand* (s) till jordbruksministern om skördeskadestycket:

Som bl. a. jordbruksministern kunnat konstatera har nordvästra Skåne och en mindre del av Halland under sommaren 1980 drabbats av onormalt stora regnmängder. Den under juni och juli uppmätta nederbörden motsvarar inom delar av området mer än normal nederbörd för ett halvår. De kraftiga regnvädren har förorsakat allvarliga skördeskador, vilka särskilt hårt drabbat grödor som inte omfattas av jordbrukets skördeskadestyck. Den skadade arealen, som sålunda utgöres av trädgårdsgrödor, åkerböror

och konservärter, uppskattas till ca 2 300 hektar. Skadornas värde beräknas till 18 milj. kr. 73 % av den skadade arealen är belägen i Malmöhus län, 26 % i Kristianstads län och 1 % i Hallands län.

Den fältmässiga grönsaksodlingen i Sverige omfattar ca 7 500 hektar. Av denna areal finns ca 5 000 hektar i Skåne, varav 1 200 hektar inom det område som inventerats av en arbetsgrupp bestående av representanter för berörda länsstyrelser och lantbruksnämnder, Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Trädgårdsnäringens riksförbund (TRF).

Trädgårdsodlingen, som är av inte ringa nationalekonomisk betydelse, har under senare år haft en mindre tillfredsställande lönsamhet. Tidigare i år har riksdagen slagit fast att myndigheterna särskilt noga bör följa importprisutvecklingen på trädgårdsprodukter, eftersom viss dumpingliknande import förekommit.

Mot denna bakgrund är det inte svårt att förstå att det omfattande produktionsbortfallet för den inte minst ur sysselsättningssynpunkt betydelsefulla trädgårdsnäringen i nordvästra Skåne blivit en betungande extra börda, som inte kan lindras utan solidariska samhällsinsatser. Även om vårt bekymmersamma ekonomiska läge inte torde möjliggöra full kompensation för inträffade skador, är det viktigt att den ersättningsmodell som kommer att tillämpas får en rättvis utformning, innebärande att de som verkligen drabbats av skördeskadorna också kommer i åtnjutande av kompensation.

Arbetsgruppens förslag förefaller i detta avseende vara väl avvägda och utgör ett bra underlag för regeringen att snabbt skrida till handling.

Skördeskadorna i nordvästra Skåne aktualiserar också den sedan länge förebådade reformeringen av vårt nuvarande skördeskadeskydd. Många, bl. a. Familjejordbrukarnas riksförbund, har påtalat de stora orättvisor som är förknippade med utformningen av gällande skördeskadeskyddssystem. Den beräknade skadan för de enskilda jordbruksföretagen överensstämmer ofta dåligt med den verkliga skadan.

Man räknar med att ca 50 % av utbetalat belopp i nuvarande skydd inte skulle ha gått till samma jordbrukare, om vi hade ett perfekt fungerande skyddssystem, där skadorna bestämdes individuellt. Som exempel på orättvisor och slumpmässigheten i nuvarande skördeskadeskydd kan nämnas ett skördeområde i nordvästra Skåne, där år 1976 mer än 250 000 kr. utbetalades för icke skadade arealer. Slumpmässighet och orättvisor kan elimineras endast om man övergår till en mer individuell skadebestämning.

Utredningen om skördeskadeskydd (SOU 1979:53) har framlagt två alternativa förslag till nytt skördeskadeskyddssystem – ett kombinerat låne- och bidragssystem och ett system bestående av nuvarande områdesskydd med vissa individuella kompletteringar.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om att få ställa följande frågor till jordbruksministern:

1. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta med anledning av rapporten Skördeskadorna i nordvästra Skåne 1980?

2. Är jordbruksministern beredd att medverka till ett system för

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

Anmälan av interpellationer

skörde-skadeskydd som bättre än det nuvarande tillgodoser de enskilda jordbruksföretagens behov?

3. När kan regeringen förväntas ta ställning till nyssnämnda utredningsförslag om nytt skörde-skadeskydd?

den 10 oktober

1980/81:15 av *Karin Flodström* (s) till industriministern om sysselsättningen i Bergslagen:

De norra delarna av Örebro län tillhör de områden i vårt land som de senaste åren allt hårdare har drabbats av företagsnedläggningar och nedskärningar inom industrin. Dagligen kan man i ortstidningarna läsa om de bekymmer och den oro för framtiden som befolkningen i Ljusnarsberg, Hällefors och Lindesberg känner. Förut blomstrande samhällen, med god samhällsservice, yrkesskickliga arbetare, trivsel och arbetsglädje, håller långsamt på att försvinna.

I Ljusnarsbergs kommun finns numera ingen järnmalmgruva kvar. Den sista, Bastkärens gruva, lades ner 1978 trots att där fanns brytvärd malm för 30 år framåt. 68 arbetstillfällen försvann. De senaste fyra åren har Ljusnarsbergs kommun förlorat mer än 250 arbetstillfällen genom nedläggningar och 200 genom driftsinskränkningar. Det senaste hotet mot kommunens fortsatta existens är Vänerskog AB:s avsikt att lägga ner sågverket i Silverhöjden. Då försvinner ytterligare 60 arbetstillfällen. Om så sker, betyder det ytterligare förluster av jobb, eftersom ett sågverk kräver en omfattande transportapparat och en god underhållsservice – jobb som i nuläget ombesörjs av andra företag. Nedläggningsbeskedet har kommit mycket snabbt, för så sent som i våras räknade företagsledningen med åtminstone ett realistiskt investeringsalternativ som skulle trygga driften. Mest förvånande är att ägaren är det bondekooperativa Vänerskog, som mer än något annat företag borde anstränga sig för att ha kvar ett sågverk i Bergslagen och Örebro län, där skogsråvaran finns in på knutarna.

Stråssa gruva ligger i Lindesbergs kommuns norra del. Där har SSAB:s planer på nedskärningar och ovissheten om vad den tänkta nedläggningen i Spännarhyttan kan betyda för Guldsmedshytte bruk skapat stor oro. Här finns en gruva med järnmalm för brytning i ytterligare sju åtta år. Man har nyinvesterat närmare 10 milj. kr. för att rationellt kunna bryta ut malmen på lägre nivåer. Dessa anordningar är klara för drift nu i höst. Inga större nyinvesteringar erfordras i fortsättningen. I Stråssa finns förutom järnmalm andra malmsorter. I Håkansboda 2 km söder om Stråssa finns en kopparfyndighet med en kopparhalt av ca 1,2 % som är uppskattad till minst 2 miljoner ton.

Dessutom finns det mindre men utvinningsbara mängder silver och guld. Där pågår med hjälp av statliga pengar provborrningar, och man beräknar att gruvan – med en kapacitet av 200 000 ton/år och med ett fyrtiotal anställda i direkt produktion – skulle kunna tas i bruk inom loppet av två år. Dessutom

finns i Stråssa Mineralprocesslaboratoriet med 60 anställda, med ett väl dokumenterat kunnande inom det mineraltekniska området. Mellansverige är trots alla nedläggningar inom gruvindustrin ett geologiskt intressant område, varför laboratoriet som enhet ej får splittras. I stället bör dess kunnande tas i anspråk för analys- och utvecklingsarbete.

Enligt Länsprogram 80 behöver industrisysselsättningen öka i Ljusnarsberg, Hällefors och Lindesberg med 250–300 arbetstillfällena i vardera av kommunerna för att man skall kunna uppehålla nuvarande folkmängd fram till år 1990. Då förvärvsfrekvensen är alltför låg, speciellt för ungdom och kvinnor, är det synnerligen angeläget att inga nu befintliga arbetstillfällen försvinner. Antalet arbetslösa är betydligt högre än genomsnittet i landet. Antalet äldre blir allt större och större. Möjligheterna för pendlning till arbetsplatser inom rimligt avstånd är små.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga industriminister Åsling:

Är industriministern beredd att medverka till att den negativa trenden i berörda kommuner bryts?

Vill industriministern medverka till att brytning av malm i Stråssa får ske så länge malmtillgångar finns?

Vill industriministern medverka till att ingen inskränkning eller nedläggning av driften får ske, vare sig i Silverhöjden eller i Stråssa, förrän dess utvecklingsmöjligheter är bättre utredda?

När avser industriministern för riksdagen presentera konkreta planer för alternativ sysselsättning på drabbade bruksorter?

den 14 oktober

1980/81:16 av *Eva Hjelmström* (vpk) till statsrådet Britt Mogård om kampanjen mot våld i skolan:

Britt Mogård stryker nu med rödpenan bort bildanalys och granskning av reklam m. m. ur kursplanerna – samtidigt skickas 30 000 kommersiella stålmanpaket ut till skolorna till över miljonbeloppet.

Stålmannen skall enligt kampanjmaterialet "slås" mot våldet i skolorna. Under 1979 handlade mycket av skoldebatten om våld. Det gör den också 1980. Enligt den borgerliga ideologin och enligt kampanjmaterialet är det först och främst eleverna som svarar för våldet i skolorna. Det är eleverna som skall lära sig hut och hyfs. Skolan skall fostra, och lag och ordning råda.

En genomläsning av den tidning som ingår i paketet, som i övrigt består av tröjor, knappar, dekaler och klistermärken, samtliga prydda med stålmannens tuffa bröst, ger intrycket av att våldet ökat och ökar explosionsartat, att eleverna huvudsakligen tycks ägna sig åt att spöa upp varandra eller lärarna och att detta snabbt kan minskas genom att vi pratar med varandra. Våldet skall pratas bort.

Stålmannen, med sin utstrålning av ensam är stark, skall enligt kampanjmaterialet kunna intala lärare, elever och annan skolpersonal att bara *du* vill

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

Anmälan av interpellationer

Tisdagen den
14 oktober 1980

Anmälan av interpellationer

så skall *du* kunna bekämpa maktlöshet och utslagning.

Våldet individualiseras, och en samhällsanalys saknas totalt. Därtill kommer det faktum att kampanjmaterialet helt utgår från de kommersiella koder riksdagen i sina kulturpolitiska målsättningar sagt sig vilja motverka. Våld kan lika litet som någon annan samhällelig företeelse behandlas i generella termer utan måste ses som en del av det samhälle som det uppträder i.

Det är inte så att elever plötsligt får för sig att använda våld i större utsträckning, eller att man plötsligt byter inställning till våld i olika situationer. Våldet är, närhelst det uppträder, ett uttryck för specifika sociala förhållanden. Därför kan man inte diskutera psykiskt eller fysiskt våld utan att som grund ha en analys av det strukturella våld människor i Sverige i dag utsätts för.

Att bekämpa våldet måste vara en kollektiv åtgärd och inte en individuell.

Det är symptomatiskt att stålmanpaketet kommer samtidigt som regeringens presenterar sitt sparpaket, som kraftigt kommer att försämra skolornas ekonomi. Ett sparpaket som främst kommer att drabba redan hårt ansträngda kommuner med många läginkomsttagare och invandrare.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till skolministern:

1. Kan inte skolministern se några betänkligheter i att bekämpa våldet i skolorna med hjälp av en seriefigur som förknippas med våld?
2. Anser skolministern att stålman kampanjen överensstämmer med de av riksdagen uppsatta kulturpolitiska målen?

1980/81:17 av *Maj Britt Theorin* (s) till handelsministern om den svenska vapenexporten:

Den internationella vapenhandeln är ett direkt krigshot. Under 1970-talet har vapenexporten i världen femdubblats. Den svenska vapenhandeln har på fyra år tredubblats. Samtidigt som Sveriges representant i FN deklarerar önskan om en minskning av den internationella vapenhandeln ökade vår egen vapenexport med en halv miljard kronor eller 52%! Förra året sålde Sverige vapen för över 1,7 miljarder kronor och beräknas 1980 komma över 2-miljarderstrecket, en föga meriterande statistik!

Sverige intar i år en tolfte placering i SIPRI:s statistik över exportörer till tredje världen. Men denna statistik rymmer endast tyngre vapen, dvs. större kanoner och uppåt (40 % av all vapenexport är tyngre), men räknar man in alla lättare vapen, ammunition, k-pistar m. m. och exporten till övriga länder intar vi *sjunde plats* bland världens vapenexportörer. Hur kan det komma sig att Sverige – välkänt aktivt i nedrustningssammanhang – vill riskera sitt internationella anseende genom att agera krämare på den internationella vapenarenan?

1971 års regler för vapenexport skulle vara mycket restriktiva. "Som jag förut har anfört måste huvudregeln vara generellt förbud mot att exportera

krigsmateriel utan tillstånd. -- I vissa fall föreligger ovillkorligt hinder mot krigsmaterielexport. Detta kan vara fallet på grund av internationella avtal, beslut av FN:s säkerhetsråd eller folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig --- Tillstånd bör inte beviljas för export till

stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring avgetts eller ej

stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller

stat som har inre väpnade oroligheter.”

Ur prop. 1971:146. till vilken riksdagen anslöt sig.

Fram till mitten av 1970-talet var exporten förhållandevis måttlig, även om en del underliga vapenaffärer kom i dagen.

Svenska vapen uppträder runt om i världen, där de inte bör finnas. Var finns då luckorna som gett möjlighet att gå vid sidan om lagens intentioner? De har uppstått dels på grund av brister i lagstiftningen – licenstillverkade svenska vapen utomlands liksom reexport är inte underordnade svensk lagstiftning –, dels genom vidlyftiga tolkningar av luddiga begrepp som ”defensiva vapen”, dels genom avsaknad av parlamentarisk kontroll och insyn över vapenexporten. Det är snarare via massmedia svenska medborgare och riksdagen får vetskap om den dubbelroll det fredliga Sverige spelar. I internationella militärtidskrifter marknadsförs de i Sverige som fredligt betecknade Saab Supporter-planen som ”utmärkta för gerillabekämpning”, FFV:s splitterminor, torpeder och pansargevär erbjuds den latinamerikanska marknaden, och Kockums erbjuder ”A new Swede”-ubåten typ 45 ”fullt anpassbar till nya vapen och således konstruerad med tanke på morgondagens krig”. Vad menas med fullt anpassbar till nya vapen för morgondagens krig? Är det kärnvapen man undviker att nämna?

”Defensiva vapen”

Indien, som redan har kärnvapen, är intresserat av att köpa ubåtar från Kockum – en affär om ca 1.5 miljarder – och enligt uppgift kan kontraktsskrivning vara aktuell redan nu i oktober. Har regeringen givit tillstånd till detta och i så fall under vilken motivering? Har nu också ubåtar inlemmats i begreppet ”defensiva vapen”?

Licenstillverkning och reexport

Uppskattningsvis tillverkas svenska vapen på licens i ett tjugotal länder helt utanför vår vapenexportkontroll. Via licenstillverkning kunde t. ex. Turkiet – som vid ett flertal förfrågningar om köp av Boforskanoner fått nej på grund av oroligheter i området – köpa samma Boforskanoner via Västtyskland. Under Vietnamkriget kunde Australien, som hade stridande trupper i Vietnam, fritt köpa ammunition till svenska granatgevär för användning i kriget. I Argentina, Chile, Iran, ja även i Sydafrika, finns Boforsvapen. I Indien, Italien och Spanien tillverkas Boforskanoner på licens. Fram till helt nyligen har kanoner också tillverkats i England och Holland på licens. Denna produktion är helt okontrollerad, och vi vet inte

var dessa vapen tar vägen. De finns inte heller med i statistiken över svensk vapenexport. För att motverka att svenska vapen kommer på avvägar och förhindra de stora privata vapenhandlarna att komma åt dem, tillåter man svenska företag att sälja enbart till regeringar. Trots detta visar det sig att t. ex. Interarms i England handlar med svenska vapen. Även reexporten kan och måste regleras hårdare i den svenska lagstiftningen.

Parlamentarisk insyn och kontroll

I dag är vapenhandeln i Sverige hemlig, vilket kan jämföras med USA, som öppet redovisar och i kongressen diskuterar och även i vissa fall beslutar om vapenhandeln. En särskild kommitté har där till uppgift att fatta beslut om vapenhandeln. I dag sköts tillståndsgivningen i Sverige av krigsmaterialinspektören, underordnad handelsministern. Handeln med vapen är hemlig även för riksdagen. Med explosionsartad ökning av exporten under 1970-talets senare del och allt fler rapporter om att svenska vapen uppträder där de inte bör finnas måste kravet på en fullständig parlamentarisk kontroll och öppen årlig redovisning till riksdagen tillgodoses. Riksdagen får i dag insyn tack vare massmedia.

I offentlig handelsstatistik kan man finna exporten av reservdelar till vapen och den vägen möjligen dra slutsatser om att vapen tidigare har exporterats.

Sälunda framgår det att Sydkorea förra året köpte reservdelar till kanoner, kulsprutor och k-pistar till ett värde av närmare en halv miljon kronor. Det kan tyda på att Sydkorea tidigare fått köpa dessa vapen, som man nu köpte reservdelar till. Är Sydkorea ett land som uppfyller kraven enligt riksdagens beslut? Efter vilka regler i så fall?

Ovillkorligt hinder

FN:s säkerhetsråds sanktioner mot Sydafrika om vapenexport gäller för Sveriges del. Enligt Janes Fighting Ships årsbok för 1979-80 är tio minsvepare av s. k. Thornklass i Sydafrikas flotta utrustade med 40 mm Boforskanoner. 3 fregatter av Presidentklassen har vardera en 40 mm och en 70 mm Boforskanon. Hur har dessa Boforskanoner hamnat i Sydafrikas flotta? Även på landbacken använder sig Sydafrika av svenska kanoner, modell Bofors L70. Den finns f. ö. bl. a. i Argentina, Iran, Indien, Israel, Libyen, Malaysia och Venezuela. Förra året köpte Sydafrika direkt från Sverige två ton reservdelar till svenska flygplan. Till vilka plan skall dessa reservdelar levereras? MFI 9 eller Saab Supporter för – som det heter i Saabs reklam – ”gerillabekämpning”? Har Sydafrika fått köpa sådana plan från Sverige? Hur stämmer det med FN-sanktionen mot Sydafrika?

Det är mig väl bekant att en utredning nu arbetar med översynen av vapenexporten. Tills riksdagen fattat annat beslut gäller således fortfarande 1971 års beslut. ”Vägningen av skäl för och emot svensk krigsmaterielexport leder enligt min mening till att huvudregeln av utrikes- och neutralitetspolitiska hänsyn bör vara att sådan export är förbjuden. Beredskapshänsynen bör emellertid medföra att export tillåts i sådana fall då utrikes- och

neutralitetspolitiska skäl mot export saknas eller har ringa betydelse" (prop. 1971:146).

Mot bakgrund av vad jag här anfört vill jag till handelsministern ställa följande frågor:

1. Hur har svenska Boforskanoner kunnat hamna i Sydafrikas flotta?
2. Har Sverige tillåtit export av flygplan till Sydafrika? Hur stämmer det med vår lagstiftning och FN-sanktionen mot Sydafrika?
3. Sydkorea köpte reservdelar till kanoner, kulsprutor och k-pistar förra året. Har Sydkorea tidigare fått köpa vapnen, till vilka man nu köpte reservdelar? Uppfyller Sydkorea kraven enligt riksdagens beslut?
4. Har regeringen givit tillstånd för export till Indien av ubåtar "fullt anpassbara till nya vapen och konstruerade med tanke på morgondagens krig"? Är det möjligt beträffande ubåtar att beteckna atomvapen som "defensiva vapen"?

20 § Kammarén åtskildes kl. 16.28.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 6

Tisdagen den
14 oktober 1980

Anmälan av interpellationer